

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

 Сафін О.Д.

20 серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВ 3.08. ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї ТА СТАТІ

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 014.06 Середня освіта (Хімія)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Хімія)»

Робоча програма «Психологія сім'ї та статі» для здобувачів вищої освіти

Спеціальності: 014.06 Середня освіта (Хімія) Психологія

Розробник: Данилевич Лариса Арсеніївна, доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від «20» серпня 2020 року

Завідувач кафедри психології

 (О.Д.Сафін)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

Протокол № 1 від «31» серпня 2020 року

Голова науково-методичної комісії факультету

 Грабовська С.Л.

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)		вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання		українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах		3/90
Курс		2
Семестр		3
Кількість змістових модулів із розподілом		2
Обсяг кредитів		3
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:		10
Лекційні		4
Семінарські		6
Лабораторні		
Самостійна робота		80
Індивідуальні завдання		
Форма семестрового контролю		залік

2. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета: засвоєння та систематизація здобувачами вищої освіти теоретичних і практичних знань з основ психології сім'ї та статі, функцій та типології сімей, етапів життєдіяльності та розвитку сімейної структури, розуміння статевих відмінностей готовності до шлюбу, набуття навичок дослідження сімейних стосунків, стилів сімейного виховання.

Завдання: поглибити теоретичні знання здобувачів вищої освіти про соціально-психологічні чинники, які впливають на стабільність шлюбу, психологічні особливості чоловіків та жінок, розуміння сімейних ролей і функцій, закономірностей розвитку подружніх стосунків, ролі подружнього спілкування у стабільності шлюбу, проблеми кризи сучасної сім'ї.

3. Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання:

1. Оволодіти фаховими компетентностями:

ФК. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосовувати здобуті фундаментальні знання при розробці нових наукових методик.

ФК. Здатність створювати позитивний психологічний мікроклімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту.

2. Досягти результатів навчання:

ПРН. Здатний створювати рівноправне і справедливе освітнє середовище, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту.

ПРН. Здатний виявляти психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації, психологічні особливості становлення характеру учнів, розвитку їх здібностей з метою діагностики, прогнозування ефективності та корекції педагогічного процесу.

4. Програма навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї, ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ

Тема 1. Сім'я як соціально-психологічний феномен.

Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура. Специфіка сім'ї як соціально-психологічного феномену. Психологічний аналіз функцій сім'ї. Типологія сімей. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї. Психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї.

Тема 2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї.

Співвідношення понять "шлюб" і "сім'я". Фактори стабільності шлюбу і сім'ї. Роль подружньої сумісності в підтримці стабільності шлюбу. Особливості подружнього спілкування і їх вплив на стабільність сім'ї. Сутність поняття "психологічне здоров'я сім'ї". Умови створення психологічно здорової сім'ї. Умови готовності майбутнього подружжя до шлюбу. Життєві цикли сім'ї. Визначення поняття «життєвий цикл сім'ї». Завдання розвитку сім'ї. Дошлюбний етап (залицання). Молода шлюбна пара, життя без дітей (від початку проживання разом до народження першої дитини). Експансія (від народження першої дитини до останньої), сім'я з маленькою дитиною. Зріла сім'я. Подружжя в старості.

Тема 3. Молода сім'я. Сім'я та її вплив на формування особистості дитини.

Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Психологічні механізми соціалізації як засобів впливу батьків на дітей. Особливості стилів сімейного виховання. Взаємозв'язок стилів виховання і особливостей становлення особистості дитини. Вплив неадекватного батьківського ставлення до дитини на становлення особистості.

Тема 4. Психологія зрілої сім'ї. Проблеми зрілого шлюбу.

Зріла сім'я (період виховання дітей до того моменту, коли перша дитина залишає сім'ю). Сім'я з дорослими дітьми (діти залишають батьківський дім – порожнє гніздо). Зміна стосунків з дітьми, між подружжям. Психологічні проблеми зрілого шлюбу. Психологія подружньої зради. Причини подружніх зрад. Терапія подружніх зрад. Соціально-психологічні причини розлучення.

Тема 5. Психологічна діагностика сім'ї та корекція сімейних стосунків: психологічне консультування та психотерапія.

Мета і завдання психологічної діагностики сім'ї. Методи психологічного вивчення сім'ї. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики. Особливості психологічної діагностики сім'ї з проблемною дитиною. Особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і системного підходів. Відмінні риси психологічного консультування і психотерапії. Принципи психологічного консультування сім'ї. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК

Тема 6. Кількісні статеві психологічні відмінності.

Поняття про кількісні психологічні особливості чоловіків та жінок: специфіка розвитку пізнавальних здібностей чоловіків та жінок. Статеві відмінності у відчуттях,

Тема 7. Якісні статеві психологічні відмінності.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	П	Ла б	Інд	с.р .		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні засади психології сім'ї: психологічна діагностика та консультування												
Тема 1 Сім'я як соціально-психологічний феномен.							12	2				10
Тема 2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї							12		2			10
Тема 3. Молода сім'я. Сім'я та її вплив на формування особистості дитини.							12					12
Тема 4. Психологія зрілої сім'ї. Проблеми зрілого шлюбу.							12					12
Тема 5 Психологічна діагностика сім'ї та корекція сімейних стосунків: психологічне консультування та психотерапія.							14		2			12
Разом за змістовим модулем 1							62	2	4			56
Модуль 2. Психофізіологічні та особистісні особливості чоловіків та жінок												

Тема 6. Кількісні статеві психологічні відмінності.							12					12
Тема 7. Якісні статеві психологічні відмінності							14		2			12
Разом за змістовим модулем 2							26	2				24
Усього годин							90	4	6			80
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-		-						
Усього годин							90	4	6			80

6. Теми семінарських занять

№ заняття	Тема заняття	Кількість Денна форма	годин Заочна форма
1	Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї.		2
2	Сім'я та її вплив на формування особистості дитини.		2
3	Психологічна корекція сімейних стосунків: психологічне консультування і психотерапія.		2
Разом			6

8. Самостійна робота

Самостійна робота з курсу виконується студентами у формі підготовки повідомлення за темами на вибір, перелік яких дається у даній таблиці.

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Охарактеризуйте суспільну необхідність сім'ї		12
2.	Сучасний стан соціального інституту сім'ї		10
3.	Розкрийте основні напрямки та характер змін функцій сім'ї на сучасному етапі.		12
4.	Охарактеризуйте перспективи розвитку бікар'єрної сім'ї.		12
5.	Типи психологічних стосунків в шлюбі		12
6.	Який вплив здійснює на сімейні стосунки криза «середини життя»?		12
7.	Методи психокорекції сімейних проблем		10
Разом			80

9. Індивідуальні завдання

1. Повідомлення з найновішої психологічної літератури. Здобувачі вищої освіти самостійно шукають літературу з запропонованих викладачем тем і виступають на занятті протягом 3-5 хвилин – 5 балів

2. Складання тестів з тем навчальної дисципліни для контролю теоретичних знань – 5 балів.
3. Проаналізувати власну сім'ю з допомогою запропонованої схеми аналізу. Виокремити всі елементи сімейної системи, особливо такі, як сімейні міфи і сімейна історія – 10 балів.
4. Використовуючи метод генограми, визначити зразки поведінки членів своєї сім'ї, які передаються з покоління в покоління – 5 балів.
5. Підібрати методики для діагностики подружніх стосунків – 3 бали.
6. Підібрати методики для діагностики психологічних особливостей стосунків батьків з дитиною - 3 бали.
7. Підготувати комплект для психолога з 10 методиками психологічного вивчення сім'ї 4 бали.
8. Напрямки підготовки повідомлень:
  - особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального підходу.
  - особливості психологічної діагностики сім'ї на основі системного підходу.
  - проблеми шлюбу та особливості кризи сучасної сім'ї.

10. Методи навчання

Методи навчання: лекції, з використанням сучасних інформаційних технологій, інтерактивних методів, семінарські заняття, підготовка рефератів на задані теми. Розв'язування навчальних проблемних психолого-педагогічних ситуацій для різних вікових періодів які передбачають у їх розв'язанні знання психологічних особливостей психіки особистості тощо.

11. Методи контролю

Методи контролю: поточне оцінювання, оцінка за ІНДЗ, підсумковий модульний тестовий контроль.

12. Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінки **«відмінно» (А)** заслуговує слухач, який виявив всебічні, системні й глибокі знання та розуміння навчального матеріалу і вміння вільно виконувати передбачені програмою завдання, ознайомлений з основною і додатковою психологічною літературою.

Зазвичай, оцінка **«відмінно»** ставиться здобувачам вищої освіти, які засвоїли взаємозв'язок основних категорій і понять психології статі та сім'ї, усвідомлюють значення наукових знань для організації психологічної допомоги сім'ї та діяльності психолога, творчо використовують їх при розв'язанні ситуаційних психолого-педагогічних завдань.

Оцінки **«добре» (ВС)** заслуговує здобувач вищої освіти, який виявив повне знання та розуміння навчального матеріалу, успішно виконав передбачені програмою завдання, засвоїв рекомендовану основну психологічну літературу.

Як правило, оцінка **«добре»** виставляється здобувачу вищої освіти, які засвідчили системні знання та розуміння з навчального матеріалу і здатні до їх самостійного поповнення та оновлення під час подальшої навчальної роботи і професійної діяльності. Одночасно вони допустили несуттєві неточності, пропуски, помилки, які змогли самостійно виправити.

Оцінки **«задовільно» (ДЕ)** заслуговує здобувач вищої освіти, який виявив знання та розуміння основного навчального матеріалу в обсязі, потрібному для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією, частково справився з виконанням

передбачених програмою завдань, ознайомлений із частиною рекомендованої основної психологічної літератури.

Зазвичай, оцінка **«задовільно»** виставляється здобувачам вищої освіти, які допустили суттєві помилки у відповіді на семінарському занятті, іспиті або при виконанні тестових завдань, але продемонстрували здатність усунути ці помилки за допомогою викладача.

Оцінка **«незадовільно» (F_x)** виставляється здобувачам вищої освіти, який виявив значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не знайомий з основною психологічною літературою.

Як правило, «незадовільна» оцінка виставляється здобувачам вищої освіти, у яких відсутні знання з навчальної дисципліни або їх недостатньо для продовження навчання чи початку професійно-педагогічної діяльності.

13. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти освіти

Поточне оцінювання і самостійна робота									Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Тс.р.	100
10	10	10	10	10	10	10	10	20	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: Впроваджено мультимедійні засоби (електронні підручники, словники, енциклопедії, відео-, та аудіо матеріали; ресурси Інтернету, мультимедійні дошки). Ефективно використовується система дистанційного навчання "Moodl", яка є засобом отримання здобувачами вищої освіти необхідної інформації, активізації, комунікації (зокрема, у ситуації викладач – здобувач вищої освіти), перевірки знань, умінь та навичок.

15. Рекомендована література

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП. – 2001. – 96 с.
2. Говорун Т. В. Гендерна психологія : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Основи теорії гендеру : посібник / ред. колегія В. П. Агеєва, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик. – К. : К.І.С., 2004. – 535 с.
4. Психологія сім'ї : навчальний посібник / Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; за ред.. В.М.Поліщука. – 2-ге вид., доп.- Суми : Університетська книга, 2009. – 282 с.
5. Седих К. В. Психологія сім'ї. - К. : Академія, 2017. - 190 с.

Допоміжна

6. Афанасьєва Т. М. Семья. — К.: Рад. шк., 1986.
7. Бендас Т. В. Гендерная психология: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2006. — 431 с.
9. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы. — СПб., 1992.
10. Буянов М.И. Ребенок из неблагополучной семьи: Записки детского психиатра. — М., 1988.
11. БуланакOVA МА. Брак и регламентация социальной жизни женщины в стюартовском обществе. // Ярослав. пед. вестник. — 2001. № 2.
12. Бурменская Г.В., Карабанова О. А., Лидерс А.Г. Возрастно-психологическое консультирование. — М., 1990.
13. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений. — М., 1987.
14. Голод С.И. Семья и брак: историко-социологический анализ. — СПб., 1998.
15. Гозман Л. Я., Алешина Ю. Е. Социально-психологические исследования семьи: проблемы и перспективы // Вестн. МГУ. — 1985. — №4. — С. 10-20. — Сер. 14. Психология.
16. Голод С. И. Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты. — Л.: Наука, 1984.
17. Гребенников И. В. Основы семейной жизни. — М.: Просвещение, 1991.
18. Диагностика семьи. Методики и тесты / Редактор-составитель Д.Я. Райгородский : учеб.пособ.по психологи семейных отношений. Для ф-тов: психол., медиц., и соц.. работы. — Самара: Изд. Дом БАХРФХ-М, 2004. — 736 с.
20. Дружинин В.Н. Психология семьи. — Екатеринбург, 2000.
21. Дмитриева Т. В. Гештальт-подход в работе с парами и семьями // Вестн. психосоц. и коррекц.-реабилитацион. работы. — 1999. — № 1. — С. 27-37
22. Захаров А.И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка. — М., 1986..
23. Каган В. Е. Воспитателю о сексологии. — М.: Педагогика, 1991. — С. 27-34.
24. Ковалев С. В. Подготовка старшеклассников к семейной жизни: Тесты, опросники, ролевые игры. — М.: Просвещение, 1991.
25. Кон И.С. Ребенок и общество. — М., 1978.
26. Кон И.С. Сексуальная культура в России: клубничка на березке, — М., 1997.
27. Кратохвил С. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний. — М., 1991.
28. Лофас Ж., Сова Д. Повторный брак: дети и родители. — СПб., 1996.
29. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия: семья как терапевт. — М., 1993.
30. Психологія життєвої кризи / Відп. ред.. Т.М.Титаренко. — К., 1998.
31. Психологічна допомога сім'ї: Посіб. / За ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. - С 15-20.

32. Основы психологии семьи и семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н.Посысоева. – М.:Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
33. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. В. Психология и психотерапия семьи. — СПб.: Питер, 1999.
34. Этика и психология семейной жизни / Под ред. Н. Г. Юркевича. — Минск: Народная асвета, 1989.
35. Семья в психологической консультации. // Под ред. Бодалева А.А. и Столина В.В. — М., 1989.
36. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья. -М., 1999.
37. Фридман Л.М. Психология воспитания. — М., 2000.
38. Фримен Д. Техники семейной психотерапии. – СПб., 2001.
40. Фромм А. Азбука для родителей. — М., 1994.
41. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка. – М., 1989.
42. Целуйко В.М. Психология современной семьи: Кн. Для педагогов и родителей. – М.:ВЛАДОС, 2004. С.250.
43. Шульга Т.И., Олиференко Л.Я. Взаимодействие специалистов с неблагополучной семьей. — М., 1999.

17. Інформаційні ресурси

1. Нормативна база (Закони, Положення, Укази, листи МОНУ).
2. Використання інформації про психічну діяльність особистості, розміщеної на веб-сторінках:
  - www.nduv.gov.ua - веб-сторінка бібліотеки імені В.І.Вернадського.
  - <http://psylib.org.ua> – архів книг з психології
  - <https://psylab.com.ua> – методи дослідження